Растителна защита

електронно списание за растителна защита
семена, торове и земеделие
ISSN 2815-522X

Бъдещето на протеиновите култури в ЕС: Стратегии за устойчивост в условията на климатични промени

Растителна Защита

Дата 04.05.2026 | **Брой** 5/2026 | **ISSN** 2815-522X | **Език** BG
www.plant-protection.com/article/2413?lang=bg

Производството на протеинови култури в Европейския съюз е изправено пред стратегически кръстопът. От една страна, търсенето на растителни протеини за фураж и храни нараства, но от друга – местното производство изостава, което поставя Европа в силна зависимост от вноса на соя. Според последния доклад на експертната група към *EU CAP Network*, преодоляването на този дефицит изисква не просто повече засети площи, а цялостна системна промяна, съобразена с предизвикателствата на климатичните промени.

Протеиновият дефицит на Стария континент

Историческият спад в отглеждането на протеинови култури в Европа се дължи до голяма степен на масовата употреба на синтетични азотни торове, които намалиха икономическия стимул за отглеждане на бобови растения, фиксиращи азот в почвата. Показателен е фактът, че през 2022 г. близо 24% от зърнено-бобовите култури в ЕС са произведени в условията на биологично земеделие (което разчита на тях за азотна фиксация), въпреки че биоземеделието заема едва 9,1% от общите земеделски площи.

Днес производството на протеинови култури в ЕС е ограничено поради слабата си икономическа конкурентоспособност спрямо други култури и евтиния внос, основно на соя.

За да се намали тази зависимост, се изисква както увеличаване на местното производство чрез подобри сортове и въвеждането на алтернативните бобови култури, така и преминаване към диети с повече растителни протеини и екстензификация на животновъдството.

Докладът ясно посочва, че проблемът не може да се реши само технологично. Замяната на целия внос с местно производство е нереалистична поради климатични и икономически ограничения. Изисква се промяна в самите хранителни системи и потребителски навици.

Предизвикателствата по веригата на стойността: От семето до пазара

Експертите идентифицират три основни групи бариери пред фермерите:

Преди производството (семена):

Липсват сортове, които да са добре адаптирани към специфичните местни условия. Търговската селекция е фокусирана предимно върху масови култури като грах и соя, докато по-малко разпространените видове (лупина, секирче) остават недоразвити поради липса на финансов интерес.

Лупина (Lupinus) са род покритосеменни растения от семейство Бобови. Родът включва над 200 вида, като най-голяма разнообразие се наблюдава в Северна и в Южна Америка. Среща се и в Северна Африка и по Средиземноморието. Отглеждат се в много държави както за храна, така и като декоративни растения.

Освен това, фермерите често нямат достъп до информация за ключови характеристики на сортовете, като например устойчивост на полягане, лесно белене или време за кулинарно сваряване на семената.

.

Семена от Лупина. Лупината може да направи храната както сладка, така и пикантна и да овкусява традиционно ферментирали храни, печива и сосове. Ястията с лупина най-често се срещат в Европа, особено в Португалия, Испания, Гърция и Италия.

На ниво стопанство (агротехника и рентабилност): Отглеждането на протеинови култури често носи по-ниски печалби. Много стопанства не разполагат с необходимата специализирана техника за сеитба, прибиране и обработка на реколтата. Също така липсват и практически знания за управлението на почвата и болестите при тези култури.

След прибиране на реколтата (Пазари и преработка): Земеделските производители получават твърде малък дял от добавената стойност, тъй като преработката и маркетинга се случват извън фермата. На европейско ниво съществува сериозен недостиг на регионална инфраструктура за почистване и преработка, което прави директните продажби трудни.

Климатичните промени: Заплаха, но и катализатор за иновации

Климатичните промени увеличават натиска чрез засушавания, топлина и неприятели. Въпреки това, те създават и нови възможности. В докладът се отбелязва, че зоните, типични за някои култури, ще се изместват все повече на север. Отварят се възможности и за отглеждане на по-малко популярни култури, които изискват по-малко вода и са устойчиви на суша.

Секирчето (Lathyrus) е едногодишно растение от семейство Бобови. Най-често се използва за фураж.

Примери за алтернативни култури: Нахутът се посочва като устойчива на суша алтернатива на протеиновия грах (макар да носи риск при висока влажност през лятото). Но също така се обръща внимание на секирчето (Grass pea) – устойчива на суша култура, която може да се отглежда в много региони на ЕС, но все още не се селектира с търговска цел.

Секирчето е протеинова култура и освен за фураж се използва и за храна за хората. От зрелите семена се приготвя брашно и когато бъде прибавено към пшеничното повишава хранителната стойност и качеството на хляба и макаронените изделия

В доклада са представени конкретни решения и реални примери за това как фермерите могат да се справят с климатичните промени и икономическите бариери.

А. Семена и достъп до информация

Въздействието на климатичните промени е непредвидимо, затова селекцията на сортове трябва да приоритизира адаптивни черти като ранно зрене, дълбока коренова система и студоустойчивост.

Пример: SeedLinked е дигитална платформа (използвана предимно за зеленчукови семена в САЩ) за събиране и споделяне на данни от тестване на сортове с участието на фермери, както и за обмен на информация за източници на семена. Докладът посочва, че подобен инструмент за протеинови култури би могъл да подкрепи фермерите в ЕС при избора на подходящи сортове.

Legume Hub е европейска, многоезична платформа с отворен достъп, предназначена за споделяне на експертни знания и най-добри практики, свързани с отглеждането, преработката и употребата на бобови култури. Платформата има за цел да подкрепи устойчивото развитие на хранителните системи в Европа чрез осигуряване на навременна, научно обоснована и практическа информация. Тя улеснява връзката между научните изследвания и реалната практика в стопанствата.

Б. Преработка на ниво ферма

Преработката на място (напр. белене, печене, почистване на семената) позволява на фермерите да задържат по-голяма част от добавената стойност и да увеличат своята рентабилност и самодостатъчност. Основна пречка тук е цената на оборудването, поради което се препоръчват съвместни инвестиции от кооперативи и използване на достъпни машини.

Пример: Фермата Scotston (Шотландия) произвежда почти целия си фураж от протеинови култури на място, след това продукцията от животински продукти се продава локално. Тази самодостатъчност по отношение на протеиновия фураж допринася както за икономическата устойчивост на фермата, така и за нейната екологична стабилност.

В. Укрепване на регионалните вериги за създаване на стойност

Сътрудничеството и споделената регионална идентичност са ключови за достъпа до пазара.

Пример: Инициативата *"Eiwitboeren van Nederland"* (Нидерландия). Докладът визуализира тяхната верига, която установява директна връзка между фермерите и крайните купувачи (чрез генерално споразумение), като елиминира множество посредници. Това позволява на земеделците да пускат на пазара нови продукти и да упражняват поголям контрол върху цените.

ISSN 2815-522X

Насоки за бъдещето

Докладът препоръчва създаването на Оперативни групи (Operational Groups), които да решават конкретни проблеми на терен. Сред най-обещаващите идеи са създаването на мрежи за тестване на нахут в Северна Европа, за да се преодолее липсата на интерес от страна на комерсиалните селекционери и високата цена на семената.

Разработването на методи за Интегрирано управление на вредителите в Югоизточна Европа/Румъния за справяне с тежките нашествия от вредители (напр. зърнояди), изострени от климатичните промени, чрез тестване на нови екологични продукти за растителна защита.

Интегрирането на бобови култури в пивоварната и дестилационната индустрия в Ирландия и Шотландия. Идеята е да се използва наличната инфраструктура на фермери с възможности за дестилиране или пивоварство, за да се произвежда бира или спиртни напитки от бобови култури, създавайки продукти с висока стойност за човешка консумация, а остатъчните продукти да се ползват за фураж.

Общо заключение и анализ

Основното послание на доклада е, че увеличаването на производството на протеинови култури в ЕС не е просто техническо или икономическо предизвикателство, а изисква системна промяна. Успехът зависи от тясното сътрудничество между земеделци, изследователи, преработватели и потребители. Без споделяне на знания, както и без разработване на продукти, отговарящи на търсенето на пазара, усилията за постигане на протеинова независимост на Европа ще останат силно ограничени.

Чрез внедряване на иновации и скъсяване на веригите за доставка, европейските фермери могат да превърнат протеиновите култури в устойчив и доходоносен стълб на своите стопанства.

Пълният доклад може да прочетете и свалите **ТУК**